

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/172 /2018-05

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE BALKAN ÜLKELERİNİN AVRUPA
BİRLİĞİ'NE ENTEGRASYONU: ROMANYA VE BULGARİSTAN ÖRNEKLERİ**

Melih ALTINAY¹

,

¹ melihaltinay90@gmail.com İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

Özet

Balkan ülkeleri coğrafi olarak Avrupa kıtasına dahil olmalarına rağmen hiçbir dönemde merkez Avrupa ülkeleri kadar Avrupalı kimliğine bürünememiştir. Gevşek iki kutuplu sistemde merkez Avrupa ya da Batı Avrupa ülkelerinin çoğunluğu Batı Bloğunda yer alırken Balkan ülkelerinin bir kısmı Doğu Bloğunda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) uydusu durumda olmuş bir kısmı da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti çatısı altında toplanmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi SSCB'nin ve Yugoslavya'nın dağılması bu ülkelerin dış politikada yeni bir arayışa yönelmelerine sebep olmuştur. Bu dönemde bu ülkeler için en önemli alternatif Avrupa Birliği ile yakınlaşmaktır. Aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) için de Soğuk Savaş sonrası bu bölgede ortaya çıkan güç boşluğunu doldurmak ve Avrupa ülkeleri arasında siyasi bütünlük sağlamak önemli bir strateji haline geldi. Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin kuruluş süreci, Romanya ve Bulgaristan'da Soğuk Savaş sonrası yaşanan değişim ve tam üyeliğe kadar olan süreçte Avrupa Birliği uyum kriterleri doğrultusunda geçtikleri aşamalar incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Balkanlar, Romanya, Bulgaristan

Abstract

Although the Balkan countries are geographically incorporated into the European continent, they have never been as European as central European countries. The end of the Cold War and the disintegration of the USSR and Yugoslavia has led Balkan countries to move into a new quest in foreign policy. During this period, the most important alternative for these countries was to develop an intimacy with the European Union. At the same time, it has become a crucial strategy for the European Union to fill the gap of power that emerged in this region after the Cold War and to ensure political unity among European countries. This study investigates the process of establishment of the European Union and the changes faced by Romania and Bulgaria after the USSR as well as the phases gone through by these countries in line with the European Union harmonization criteria within the process of full membership.

Key words: European Union, Balkans, Romania, Bulgaria

Giriş

Günümüzde eski Doğu Bloku ülkelerinden Romanya ve Bulgaristan Avrupa Birliği'ne dahil olmuş ülkelerdir. Her iki ülkenin de Avrupa Birliği ile olan ilk siyasi temasları Soğuk Savaşın sona erdiği 1990 yılı sonrasında başlamıştır. 2000 yılında Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerine başlayan bu iki ülke 2007 yılında tam üyeliğe kabul edilmiştir. Bu süreç boyunca her iki ülkede de ekonomik, hukuki, idari ve sosyal alanlarda bir takım reformlar gerçekleştirilmiştir. Uzun süre sosyalist rejimle yönetilen bu ülkelerde insan haklarının hukuki zeminde koruma altına alınması, liberal ekonomik sisteme ve demokratik yönetim sistemine geçiş gibi konularda uzun süren düzenlemeler yapılmaya çalışılmış ve her iki ülkede bu süreçte zaman zaman sancılı dönemlerden geçmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde Avrupa bütünleşmesinin kısa bir tarihine ve bugünkü ismiyle Avrupa Birliği'nin kuruluşuna değinilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği'nin kuruluşundan sonra genişlemeye yönelik izlediği stratejiler ve bu konuda alınan kararlar incelenmiştir. Bunu takip eden ikinci bölümde çalışmanın örnekleme olan Romanya ve Bulgaristan'ın Avrupa Birliği ile ilişkilerinin başladığı Soğuk Savaş sonrası dönemdeki genel durumlarından bahsedilmiştir. Son olarak üçüncü bölümde bu ülkelerin Avrupa Birliğine giriş sürecinde yapılmaya çalışılan reformlar incelenmiştir.

1. Avrupa Birliği'nin Kuruluşu ve Üyelik Kriterleri

Günümüzdeki anlamıyla Avrupa Birliği düşüncesi ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenmeye başlamıştır. Savaştan sonraki olumsuz ekonomik ve siyasal koşullar sebebiyle bütünleşme konusunda birleşik bir Avrupa devleti kurulması fikrinin de dahil olduğu çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Ancak ulus devletlerin kendi egemenliklerini de koruyabildiği bir topluluk tercih edilmiştir.² Avrupa'da milliyetçilik fikirlerinin etkisini yavaş yavaş yitirdiği bu dönemde "Avrupa Kömür Çelik Topluluğu" adı altında ilk birlik 1951 yılında kurulmuştur. Birliğin kurucu üyeleri Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika Hollanda ve Lüksemburg'dur. 1957 yılında "Avrupa Ekonomik Topluluğu" ve "Avrupa Atom Enerjisi" Topluluğu kurulmuştur.³ Bu üç topluluk 1965 yılında imzalanan Füzyon Anlaşması ile birleştirilip Avrupa Toplulukları adını almıştır.⁴

²İbrahim S. Canbolat, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Bursa: Alfa Aktüel Yayınevi, 2011,

³Osman Ağır, Ömer Ağır, "Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.1, 2017, ss. 103 – 128.

⁴Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı İnternet Sitesi, <https://www.ab.gov.tr/105.html>, (Erişim Tarihi: 20. 05. 2018)

1992 yılında Maasricht Antlaşması⁵ ile günümüzdeki şeklini alan Avrupa Birliği'nin böyle bir oluşuma evrilmesinin çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan birisi SSCB'nin yıkılmasıyla Doğu Blokundaki ülkelerin demokratikleşmesi ve diğer Avrupa ülkeleri ile siyasi işbirlikleri yapabilecek konuma gelmeleridir. Bu ülkelerle ekonomik ve siyasal ilişkileri geliştirmek ve uzun vadede bunları birliğe dahil edebilmek için yeni ve daha kurumsal bir birlik kurma ihtiyacı doğmuştur.

Bir diğer sebep ise Avrupa ülkeleri arasındaki Tek Pazar'ın tanımlanması için mali ve sosyal koordinasyona ihtiyaç duyulmasıdır. Ayrıca üye ülkelerin vatandaşlarının mevcut durumdan memnun olmamaları sebebiyle yeni bir bütünleşmeden yana ortak fikir sahibi olmaları ve hükümetlere bu yönde baskı yapmaları da bu süreçte etkili olmuştur.⁶

1.1 Maastricht Anlaşması ve AB'nin Kuruluşu

1991 yılı boyunca topluluk üyesi devletlerin katıldığı konferanslarla Maastricht Anlaşması'nda yer alacak konular belirlenmiştir. Bunlardan en önemlileri Ekonomik ve Parasal Birlik ile siyasi birliktir. Üye devletler arasındaki çok taraflı müzakereler sırasında daha kapsamlı bir birlik oluşturulduğunda ülkelerin ulusal çıkarları arasındaki uzlaşmanın nasıl sağlanabileceği de müzakere edilmiştir. Topluluk üyesi devletler tarafından 1992 yılında imzalanan anlaşma 1993 yılının Kasım ayında yürürlüğe girmiş ve Avrupa Birliği kurulmuştur. Avrupa Birliği'nin yeni dönemde Doğu Avrupa ülkeleri ile olan ilişkileri de bu tarihten sonra ivme kazanmıştır.

Maastricht Anlaşması'nda alınan kararlar üç ana konu başlığı altında toplanabilir. Bunlar “Ekonomik ve Parasal Birlik”, “Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası”, “Adalet ve İçişlerinde İşbirliği” olarak sıralanabilir.

“Ekonomik ve Parasal Birlik” kapsamında amaçlanan en az yedi üye ülkenin düşük enflasyon oranı, kamu maliyesinde düşük açık, para politikalarında istikrar ve uzun vadeli faizler gibi kriterleri 1996 yılına kadar yerine getirmiş olmalarını sağlamaktır. Anlaşmanın İkinci temel ayağını oluşturan “Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası” çerçevesinde Bakanlar Konseyi uzlaşma yöntemiyle, bu alanlarda hareket edilecek olan konuları ve nitelikli çoğunluk ile hangi alanlarda kararlar alınacağını belirlemiştir. Üçüncü temel başlık olan “Adalet ve

⁵7 Şubat 1992'de imzalanan ve AET'nin AB olması yolundaki son adım olan ekonomik ve parasal birliği de gerçekleştirmeye istikametine girdiği antlaşmadır.

⁶Emin Tatoğlu, “Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi”, (AÜ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlke ve İnkılapları Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara- 2006.

İçişlerinde İşbirliği” kapsamında üye devletlerin, göç ve siyasi iltica alanlarında aralarındaki işbirliğini artırmak amacıyla bir Avrupa Polis Ofisi (Europol) kurulmuştur.

1.2.Kopenhag Zirvesi ve Alınan Kararlar

Avrupa Birliği'nin Maastricht Anlaşması ile kurulması ve üye devletler arasında ekonomik, hukuki, dışişleri ve güvenlik konularında uygulanacak ortak politikalar belirlendikten sonra yeni gündem birliğin gelecekteki genişleme süreci ile ilgiliydi. Bu bağlamda genişleme stratejilerinin yanı sıra tam üyeliğe kabul edilecek devletlerin adaylık sürecinde yerine getirmesi beklenen bir takım ölçütler belirlenmesi gerekiyordu. Bu amaçla 1993 yılında Kopenhag'da gerçekleşen zirvede konuya ilişkin kararlar alındı. Çalışmanın konusu olan Romanya ve Bulgaristan'ın da gelecekteki adaylık süreci söz konusu zirvede belirlenen ve Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılan bu maddeler üzerinden şekillenmiştir.

Kopenhag Kriterleri siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatına uyum kapasitesi olarak üç ana başlıkta toplanabilir. Siyasi kıstas olarak aday ülkelerde demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık hakları konularını güvence altına almayı sağlayan kurumların gerekliliği vurgulanmıştır. Ekonomik açıdan beklentiler ise istikrarlı bir piyasa ekonomisinin varlığı ve başta Avrupa Birliği olmak üzere dünya piyasalarındaki ekonomik rekabete ayak uydurabilme kapasitesi sahip olunmasıdır. Son olarak da aday ülkelerde siyasi Birlik ile Ekonomik ve Parasal Birlik de dahil olmak üzere, Avrupa Birliği'nin müktesebatına uyum sağlayabilecek kapasiteye ulaşmaları gerekliliği kriterler arasında yer almaktadır.⁷

2. Soğuk Savaş Sonrası Romanya ve Bulgaristan'ın Durumu

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Bulgaristan

Kırk yıla yakın bir zaman uluslararası sistemde hâkim olan iki kutuplu düzen SSCB'nin dağılması ile sona ermiş ve yeni bir küresel tablo ortaya çıkmıştır. Soğuk savaş ya da iki kutuplu sistem olarak adlandırılan düzende nükleer silahların caydırıcılığı ve gücün iki ülke (SSCB ve Amerika Birleşik Devletleri) arasında eşit dağılımı sebebiyle sıcak çatışmaların yaşanmadığı ve bu anlamda istikrarlı bir barış ortamının yaşandığı söylenebilir. Ancak SSCB'nin dağılıp Varşova Pakti'nin⁸ ortadan kalkması, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi, Avrupa ülkelerine yönelik komünist tehdidin ortadan kalkması her ne kadar soğuk savaş bitirse ve eski Doğu Bloku ülkelerinin daha demokratik sistemlere geçişinin önünü

⁷Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, 22 Haziran 1993 Avrupa Birliği Konseyi Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi, <https://www.ab.gov.tr/302.html> , (Erişim tarihi: 12.12.2017)

açsa da aynı zamanda yeni çatışma alanları ve istikrarsız bir ortamı da hazırlamıştır. Özetle bu durumun ortaya çıkardığı problemler; SSCB'den sonra ideolojik bir boşluk ortaya çıkan ülkelerde aşırı milliyetçi akımların yükselmesi, Avrupa'nın farklı bölgeleri arasında ortaya çıkan ekonomik uçurum, Doğu Avrupa'da çıkan iç çatışmaların önlenememesi ve siyasal refah seviyesindeki farklılıkların sebep olduğu kitlesel göç ve sığınma tehditleri olarak sıralanabilir.⁹

Bu sorunların en fazla yaşandığı ülkelerin başında da sosyalist rejimlerin sona ermesiyle hem iç hem de dış siyasette yeni bir rota belirlemek durumunda kalan ve bu yüzden karmaşık ve istikrarsız bir ortamın yanında ekonomik problemlerin de baş gösterdiği balkan ülkeleri gelmekteydi.

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından dış politikada büyük bir boşluk içine düşen Bulgaristan'ın önündeki alternatifler Rusya ile ilişkileri geliştirmek ve Batı dünyasıyla yeni bir ortaklık başlatmaktı. 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren bu alternatiflerden Avrupa Birliği ve Kuzey Atlantik Savunma Örgütü (NATO) ile yakınlaşmak yani Batı dünyası ile ilişkileri geliştirmek seçeneği daha ağır basmıştır. Bunda siyasal, ekonomik ve stratejik çıkarların etkisi olduğu gibi Bulgaristan'ın komşularıyla yaşadığı sorunları çözmesini de kolaylaştıracak olmasının etkisi vardır.¹⁰ Ayrıca ülkede iç siyasette de yeni bir döneme girilmiş ve farklı görüşler ve bunları savunan gruplar ortaya çıkmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkıldığı akşam başbakan Todor Jivkov'un istifa etmesiyle birlikte ortaya yeni siyasi örgütler sahne almaya başlamıştır. Bunların bazıları tamamen yeni oluşmuş örgütler iken bazıları ise eski partilerin yeni bir versiyonları şeklinde ortaya çıkmıştır. Zaten bu grupların bir kısmı sosyalist düzenin son dönemlerinde yarı yasal olarak varlığını sürdürmüş siyasal oluşumlardır.¹¹

Bulgaristan'da Soğuk Savaş sonrası içeride ve dışarda bu tür problemlerin olduğu istikrarsız bir siyasi ortam vardır. Aynı dönemde yeni bir yapıya içerisine giren ve Avrupa'da siyasal bir bütünlük oluşturmakla birlikte SSCB'den ayrılan bölgelerdeki güç boşluğunu doldurmayı hedefleyen Avrupa Birliği ile yakınlaşmak doğal hatta belki de zorunlu bir ittifak seçeneği olarak Bulgaristan'ın önceliği haline gelmiştir.

2.2. Soğuk Savaş Sonrası Romanya

⁹Oral Sander, **Siyasi Tarih: 1918 – 1994**, Ankara: İmge Kitabevi, 2007, s.584 – 585.

¹⁰Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar(der.), **Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar genişlemesi: AB36 mümkün mü?**, Bursa: Sentez Yayıncılık, Bursa, 2015, s.369.

¹¹A.g.e., s.371.

Romanya'nın da demokratik rejime geçişi, Avrupa Birliği ile ilişkileri ve tam üyelik hakkını kazanması Bulgaristan ile aynı dönemde gerçekleşmiştir. Romanya 1974 yılından 1989 yılına kadar otoriter Çavuşesku rejimi altında yönetilmiştir. Ancak 1989 yılında ülkedeki Macar azınlığın baskılara dayanamayıp başlattığı ayaklanmaya Romenlerinde katılması Çavuşesku yönetiminin sonunu hazırlamıştır.¹²

1980'li yıllar boyunca yıllar boyunca SSCB'nin Balkanlar üzerindeki etkisini kaybetmesi bu ülkelerdeki halkların rejimden memnuniyetsizlikleri ve değişim talepleri Romanya'da da yoğun bir şekilde kendisini göstermiş ve devrime giden süreci başlatmıştır. 1989 yılında ayaklanan Romen halkına ordunun da destek vermesi ile ülke yönetimini "Ulusal Kurtuluş Cephesi devralmış" bu da hem sosyalist rejimin çöküşüne hem de ülkenin demokratik yönetime geçiş sürecinin önünü açmıştır.¹³

Bu dönemde Romanya'daki en önemli sorunlardan bir tanesi Macar azınlığın durumudur. Nitekim yukarıda bahsedildiği gibi bu azınlık grubun ayaklanması ülkedeki rejim değişikliğinin de fitilini ateşleyen en önemli unsurdur. Sosyalist rejimin yıkılması ülkede demokrasinin gelişimi, ekonomik refah seviyesinin iyileşmesi, etnik gruplar arasındaki ilişkinin gelişmesi yönünde halkın genelinde bir beklenti ortaya çıkarmış ve hem Romen çoğunluk hem de Macar azınlık bu rejim değişikliğini memnuniyetle karşılamıştır. Fakat Romen çoğunluğun Macar azınlığın dil ve azınlık hakları ile ilgili taleplerine karşı çıkması ülkede yeniden sorunların baş göstermesine sebep oldu. Yönetimdeki Ulusal Kurtuluş Cephesinin de oy kaybetme kaygısı ile bu taleplere karşı olumsuz tavır alması ülkede iki etnik grup arasında kutuplaşmaya sebep oldu ve Mart 1990 tarihinde Transilvanya'nın Targu-Mureş kentinde Romen nüfus ile Macar azınlık arasında çıkan çatışmalar ülkeyi yeniden gergin bir siyasi ortama sürüklemiştir.¹⁴

Tüm bu yaşanan siyasi durumların dönem olarak Avrupa Birliği'nin Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yaklaşmayı hedeflediği bir döneme denk gelmesi Romanya'nın gelecekteki dış siyasetini Avrupa Birliği ekseninde şekillendirmesine sebep olmuştur.¹⁵

3. Romanya ve Bulgaristan'ın AB Üyelğine Giden Süreç

¹²Tezcan, Aras, Güner, **A.g.e.**, s.420

¹³Kader Özlem, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Romanya'nın Dış Politikasında Batı Dünyası ve Türkiye ile İlişkiler", **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, S.12, (Kış 2007),ss.35 - 47.

¹⁴Bülent Sarper Ağır, "Romanya'nın Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Romen Milliyetçiliği ve Etnik Macar Azınlığın Konumu", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, C. 8, S.30, ss.125-148, 2012, ss.125 – 148.

¹⁵Cantürk Caner, AB'ye Üyelik Perspektifinden Romanya'da Kamu Yönetimi Reformları: Yapısal Bir Analiz, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, S.3, (Yaz, 2009), ss.85 – 108.

3.1. Bulgaristan'ın Avrupa Birliği Üyelik Süreci

Bulgaristan ile Avrupa Birliği arasındaki ilk resmi temaslar 1989 yılında gerçekteşmiştir. Avrupa Birliği'nin Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile imzalanmak üzere 1988 yılında hazırladığı anlaşma Berlin Duvarı'nın yıkılışından sonra Bulgaristan ile de imzalanmıştır. Bu bir ekonomik yardım anlaşmasıdır ve o dönem siyasi olduğu kadar ekonomik anlamda da istikrarsızlık içinde olan Bulgaristan da diğer Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi bu yardım programının kapsamına alınmıştır.¹⁶ Takip eden dönemde hem Balkan ülkeleri hem de Avrupa Birliğinde geleceğe yönelik daha ileri düzeyde bir ittifakın yolları aramaya başlanmıştır. Bu bağlamda 1993 yılında İşbirliği Anlaşması ve 1995 yılında da Ortaklık Anlaşması iki taraf arasında imzalanmıştır. Bu ortaklık anlaşması Bulgaristan ile Avrupa Birliği arasında maksimum o yıllık süre içerisinde serbest ticareti kurmayı amaçlamaktaydı. Daha önceki ortaklık anlaşmalarından farklı olarak bu anlaşma politik diyalog ve kültürel işbirliğin kapsayan konuları da içermekte aynı zamanda her iki tarafında temsil edildiği bir Ortaklık Konseyi'nin kurulmasını öngörmekteydi.¹⁷ Aynı zamanda söz konusu anlaşma 1 Bulgar endüstri ürünlerinin Avrupa Birliği ihracatına katılabilmesi amacıyla Avrupa Birliği ürünlerinin Bulgaristan'a ihracatına yönelik kısıtlamaları aşamalı olarak 2002 yılına kadar kaldırılmıştır.¹⁸

Bulgaristan resmi olarak Avrupa Birliğine tam üyelik başvurusunu 1995 yılında yapmıştır. 1996 yılı Nisan ayında Avrupa Komisyonu uyum sürecinin ilerleyişi hakkında bilgi edinmek için başvuruda bulunan devletlere 200 sayfalık bir soru önergesi göndermiştir. Komisyon 1997 yılında devletlerden gelen geri dönüşleri yorumladığı bildiriye Bulgaristan'ın da içinde bulunduğu bazı devletler için daha fazla hazırlığın gerekli olduğu konusunda görüş belirtmiştir.¹⁹ Bulgaristan ile üyelik müzakerelerine başlama kararı Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Malta ile birlikte 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi'nde alınmıştır.²⁰ Bu zirvenin sonunda Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan sonuç bildirgesinde Avrupa Birliği uyum müktesebatının ulusal hukuk yapılarına entegre edilebilmesi için etkin hükümet ve yasama organlarının gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Aday devletlerde Avrupa hukukuna

¹⁶Jonida Begaj, "AB'ye Katılımı Hazırlayan Ortaklık Anlaşmalarının Tarihi ve Siyasi Süreç Kapsamında Şekillenmesi ve AB Üyeliliğine Etkisi", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.15, No:1 (Yıl: 2016), s.29-72.

¹⁷**A.g.e.**

¹⁸Buket Ökten, "Romanya ve Bulgaristan'ın Avrupa Birliği Üyelikleri ve Sorunlar", akademikperspektif.com, <http://akademikperspektif.com/2014/01/14/romanya-ve-bulgaristanin-avrupa-birligi-uyelikleri-ve-sorunlar/> (Erişim tarihi: 20. 05. 2018)

¹⁹Tezcan, Aras, Güner, **a.g.e.**, s.377.

²⁰Hürriyet Gazetesi, 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Başkanlık Sonuç Belgesi (özet), <http://www.hurriyet.com.tr/10-11-aralik-1999-helsinki-zirvesi-baskanlik-sonuc-belgesi-ozet-38382577>, (Erişim Tarihi: 05. 01. 2018).

hâkim ve siyasetten bağımsız bir yargı kadrosunun gerekliliğine vurgu yapılırken yolsuzlukla mücadele, azınlık haklarının daha detaylı takibi; ekonomik sosyal ve kültürel haklar, kadın ticareti ve kadın-erkek eşitliği gibi konularda sonuç belgesinin içeriğinde yer almıştır.²¹

2002 yılına gelindiğinde beşinci genişlemenin ilk aşmasına yönelik müzakereler tamamlanmıştır. Bulgaristan ile ilgili yapılan değerlendirmede ülkedeki piyasa ekonomisi ve Avrupa Birliği uyum müktesebatının uygulanması konusunda sorunların mevcut olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda ülkenin yargı ve güvenlik sisteminin hesap verilebilirlik noktasında istenen seviyede olmadığı gerekçesiyle Bulgaristan'ın beşinci genişlemenin ilk ayağında birliğe kabul edilmek için hazır olmadığı görüşünü hâkim kılmıştır.²²

2002 yılındaki Brüksel Zirvesi'nde aynı yılın Aralık ayında gerçekleşmesi öngörülen Kopenhag Zirvesi Bulgaristan ve Romanya'nın hayata geçirmesi gereken aşamaları ve tam üyelik öncesi yapılacak yardımları düzenleyen bir yol haritası hazırlaması istenmiştir. Kopenhag Zirvesi'nde bu ülkelerin 1 Ocak 2007 tarihinde birliğe tam üye olmalarının desteklendiği açıklanmıştır. Sonuç olarak bu ülkelerin bazı eksiklikleri göz ardı edilerek kesin bir tarihte tam üyelik için söz verilmiştir.²³

2004 yılında gerçekleşen Avrupa Birliği'nin beşinci genişleme sürecinin ilk dalgasında hazır olmadıkları gerekçesiyle üyeliğe kabul edilmeyen Bulgaristan ve Romanya 2007 yılında beşinci genişlemeye ek olarak yapılan ikinci dalga da tam üyeliğe kabul edilmiştir.²⁴ Bu genişlemeyle birlikte Avrupa Birliği'nin üye sayısı 26'ya çıkarken Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliğe ne kadar hazır oldukları konusunda soru işaretleri doğurmuştur.

3.2. Romanya'nın Avrupa Birliği Üyelik Süreci

Bulgaristan gibi SSCB'nin yıkılışından sonra iç ve dış politikada yeni bir boşluk ve arayış içine giren bir diğer devlette Romanya'dır. Avrupa Birliği Romanya ilişkileri daha çok yapısal reformları gerçekleştirmek temelinde ilerlemiştir. Ülkede değişen siyasal rejim (demokratikleşme) ile ortaya çıkan gelir adaletsizliği beraberinde yolsuzluk ve suç oranlarını oldukça arttırmıştır. Aynı zamanda 30 yıla yakın süre totaliter Çavuşesku rejimiyle yönetilen

²¹Cengiz Dinç, "Avrupa Birliğinin Beşinci Genişlemesi: Ana Temalar ve Faktörler", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 6(2), (Ekim 2011), s.201 – 233.

²²Emirhan Kaya, "Avrupa Birliği'nin Son Genişlemesi ve Balkan Üyeleri", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (Aralık 2016), C.18, S.2, s.213-233.

²³Rıdvan Karluk, "Avrupa Birliği'nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi", **International Conference on Eurasian Economies**, 2014.

²⁴Kaya, a.g.e.

ülkede sosyalist rejimin bürokraside yargıda ve siyasette izlerini silmek için Avrupa Birliği ile ortak çalışmalar yapılmıştır.

Avrupa Birliği ile Romanya arasında 1991 yılında imzalanan anlaşma Romanya'nın demokrasiye geri dönüşü olarak yorumlanabilir. Devamında 1993 yılındaki geçici anlaşma ve 1995 yılındaki Avrupa Ortaklık Anlaşması ile Romanya Avrupa Birliği ilişkiler yasal bir zemine taşınmıştır. Bu anlaşma siyasi diyalog ticaret ve taraflar arasındaki ekonomik ilişkilere değinen konuları kapsadığı gibi Romanya'nın birliği entegrasyonunu kademli olarak gerçekleştirilmesini öngören bir anlaşmadır.²⁵

Romanya 22 Haziran 1995'te Avrupa Birliği'ne tam üyelik için başvuru yapmıştır. Komisyon diğer sekiz Merkez ve Doğu Avrupa ülkesi ile birlikte Romanya ve Bulgaristan ile ilgili görüşünü de Temmuz 1997'de açıklamış ve bu ülkelerin adaylığı için olumlu görüş beyan etmiştir ve Romanya ile 2000 yılında müzakerelere başlanmıştır.²⁶ Bu dönemde Romanya'nın eski rejimle bağlantılı olan bir grup elit tarafından yönetiliyor olması siyasi açıdan bu ülke ile ilgili olumsuz bir referans olarak göze çarparken 1997 yılı sonrasında ülkedeki ekonomik, sosyal ve siyasal reform süreci Avrupa Birliği tarafından yakından izlenmeye başlanmıştır.²⁷

Komisyon tarafından yayınlanan 1998 yılındaki ilk ilerleme raporunda Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getiren bazı ülkelerle müzakerelere başlanması kararı alınırken Romanya bu ülkeler arasında yer almamıştır. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu Romanya'nın da içinde bulunduğu bir grup ülke ile müzakere hazırlıklarının hızlandırılmasını kararlaştırırken, "Katılım Öncesi Strateji"nin "Güçlendirilmiş Katılım Öncesi Strateji" olarak geliştirilmesini istemiştir. 1999 Helsinki Zirvesinde Romanya ile katılım müzakerelerinin başlatılması kararlaştırılmış ve 2000 yılında Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanan "Hükümetlerarası Konferans" ile müzakereler başlamıştır.²⁸ Bu dönemde Romanya'nın üyeliği ile ilgili en önemli sorunlardan biri ülkedeki Macar azınlığın durumu olmuştur. Önceki bölümlerde değinildiği gibi Macar azınlığın istediği bazı sosyal hakların Romen halkı ve hükümeti tarafından olumsuz karşılanması ülkede silahlı çatışmalara ve ölümlere yol açan bir kaos

²⁵Tezcan, Aras, Güner, **a.g.e.**, s.423.

²⁶Karluk, **a.g.e.**

²⁷Kaya, **a.g.e.**

²⁸Murat Kavalalı, **Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: Avrupa Birliği - Romanya İlişkileri**, Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2006. s. 7-14.

ortamına sebep olmuştur. Bu bağlamda 1997 yılında eğitim yasasında azınlık topluluklarının konumunu olumsuz etkileyen maddeleri kaldıran bir takım değişiklikler yapılmıştır.²⁹

1997 – 2004 yılları arasındaki ilerleme raporlarında Romanya'dan beklentiler eski sosyalist düzenin miraslarının silinmesi konusunda olmuştur. Bunlar arasında başlıca konular yolsuzlukla mücadele, yargısal reformlar ve liberal ekonomik sisteme geçiş ile ilgili düzenlemelerdir. Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin birçok konuda ortak problemleri var iken raporlarda yolsuzluk konusunda Romanya'ya ayrı bir vurgu yapılmıştır.³⁰ Romanya'da tıpkı Bulgaristan gibi beşinci genişlemenin birinci dalgası olan 2004 yılındaki genişlemeye hazır olmadığı gerekisiyle dahil edilmezken 2007 yılındaki ek genişlemede tam üyelik hakkını kazanmıştır.

2002 yılı sonrasında Bulgaristan ve Romanya'nın kaydettiği gelişimi izlemek amacıyla oluşturulan İşbirliği ve Tahkik Mekanizması üyelikten sonra da ülkelerin yargı reformları yolsuzlukla ve organize suçlarla mücadelelerini izlemekte ve bu konuda değerlendirme raporları yayınlamaktadır.³¹ Böyle bir oluşumun üyelikten sonra da varlığını sürdürmesi ve söz konusu ülkeleri gelişimini takip etmesi bir bakıma bu ülkelerin tam olarak hazır olmamalarına rağmen üyeliğe kabul edildiklerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Romanya ve Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne tam üyelik için gereken kriterleri tam olarak yerine getirip getiremediği konusunda günümüzde farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre bu ülkeler gerekli kriterleri tam anlamıyla sağlayacak bir noktaya gelememelerine rağmen politik sebeplerle kısa sayılabilecek bir sürede tam üyeliğe kabul edilmişlerdir. Bahsedilen politik

²⁹Bülent Sarper Ağır, **a.g.e.**

³⁰Tezan, Aras, Güner, **a.g.e.**, s.431

³¹Kaya, **a.g.e.**

sebepe Avrupa Birliği'nin Avrupası coğrafyası içinde siyasal anlamda bir bütünlük sağlama amacıyla bu devletleri birliğe dahil ettiği yönündedir. Ayrıca SSCB'nin dağılışından sonra nispeten uluslararası siyasette güç kaybı yaşıyan Rusya'nın 2000'li yıllarda yeniden uluslararası alanda aktif konuma gelmeye başlaması ve bu iki ülkenin tekrardan Rusya ile yakınlaşma ihtimali Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri için bir tehdit algısı durumuna gelmiştir. Bu da Romanya ve Bulgaristan'ın birliğe belki de erken denilebilecek bir tarihte kabul edilmesinin bir sebebi olarak gösterilebilir.

Kaynakça

Basılı Kaynaklar

AĞIR Bülent Sarper, "Romanya'nın Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Romen Milliyetçiliği ve Etnik Macar Azınlığın Konumu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 8, Sayı: 30, ss.125-148, 2012, ss.125 – 148.

AĞIR Osman, AĞIR Ömer, “Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.1, 2017, ss. 103 – 128.

BEGAJ Jonida, “AB’ye Katılımı Hazırlayan Ortaklık Anlaşmalarının Tarihi ve Siyasi Süreç Kapsamında Şekillenmesi ve AB Üyeliğine Etkisi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.15, No:1 (Yıl: 2016), ss.29-72.

CANBOLAT, İbrahim S., (2011), “Avrupa Birliği ve Türkiye”, Alfa Aktüel Yayınevi.

CANER Cantürk, AB’ye Üyelik Perspektifinden Romanya’da Kamu Yönetimi Reformları: Yapısal Bir Analiz, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, S.3, (Yaz, 2009), ss.85 – 108.

DİNÇ Cengiz , “Avrupa Birliğinin Beşinci Genişlemesi: Ana Temalar ve Faktörler”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 6(2), (Ekim 2011), s.201 – 233.

KARLUK Rıdvan, “Avrupa Birliği’nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi”, **İnternational Conference on Eurasian Economies**, 2014.

KAVALALI Murat, Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci: Avrupa Birliği - Romanya İlişkileri, **Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü**, 2006.

KAYA Emirhan, “Avrupa Birliği’nin Son Genişlemesi ve Balkan Üyeleri”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (Aralık 2016), C.18, S.2, ss.213 - 233.

ÖZLEM Kader, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Romanya’nın Dış Politikasında Batı Dünyası ve Türkiye ile İlişkiler”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, S.12, (Kış 2007), ss.35 - 47.

REÇBER Kamuran, **Avrupa Birliği Hukuku ve Temel Metinler**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2012.

SANDER Oral, **Siyasi Tarih: 1918 – 1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2007

TATOĞLU Emin, “Avrupa Birliği’nin Tarihsel Gelişimi”, (AÜ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlke ve İnkılapları Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara- 2006.

TEZCAN Ercüment, ARAS İlhan ve GÜNAR Altuğ (der.), **Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar genişlemesi: AB36 mümkün mü?**, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2015.

Elektronik Kaynaklar

Akademikperspektif.com, <http://akademikperspektif.com/2014/01/14/romanya-ve-bulgaristanin-avrupa-birligi-uyelikleri-ve-sorunlar/>, (Erişim tarihi: 20. 05. 2018).

Hürriyet Gazetesi, “10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Başkanlık Sonuç Belgesi (özet)”, <http://www.hurriyet.com.tr/10-11-aralik-1999-helsinki-zirvesi-baskanlik-sonuc-belgesi-ozet-38382577> , (Erişim Tarihi: 05. 01. 2018).

“22 Haziran 1993 Avrupa Birliği Konseyi Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi”, <https://www.ab.gov.tr/302.html>, (Erişim tarihi: 12.12.2017).

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı İnternet Sitesi, <https://www.ab.gov.tr/105.html>, (Erişim Tarihi: 20. 05. 2018).